

UOT 821.111

Ş.Ş.Xəlilzadə

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
xelilzade2016@inbox.ru*

UİLYAM QOLDİNQİN “MİLÇƏKLƏR KRALI” ROMANINDA LİDERLİK DUYĞUSUNUN ƏKSİ

Açar sözlər: liderlik, simvol, vəhşilik, demokratiya, müharibə

Hər bir insanın daxilində yaxşılıq və pislilik vardır. Uilyam Qoldinq adadakı ən qorxunc əşya, donuz başı ilə pisliliyi və Simonun timsalında isə yaxşılığı yanaşı işlətməyə cəhd edir. Romanda istifadə edilən bir çox simvolların sosial güclə əlaqəli olduğunun şahidi oluruq. Romanda simvolların istifadəsi çox önəmlidir, elə bu səbəbdən yazıçı hər bir məfhumun ilk göründüyündən daha güclü bir təsirə malik olduğunu nəzərə çatdırır.

Romandakı hadisələr aydın şəkildə göstərir ki, hər kəs lider olmaq arzusundadır. Əgər kimsə daha sürətli, daha güclü və ya daha ucaboyludursa digərlərini idarə etmək üçün gücü vardır. Başqalarını idarə etmək üçün isə qayda-qanunu qoruyub saxlamaq ən ümdə vəzifədir.

Ш.Ш.Халилзаде

ЧУВСТВО ЛИДЕРСТВА В РОМАНЕ УИЛЬЯМА ГОЛДИНГА “ПОВЕЛИТЕЛЬ МУХ”

Ключевые слова: лидерство, символ, зверство, демократия, война

У каждого человека есть добро и зло внутри. Уильям Голдинг пытается параллельно использовать худшее на острове, голову свиньи и зло с добром на примере Симона. Мы видим, что многие из персонажей, использованных в романе, связаны с социальной силой. Использование символик в романе очень важно, поэтому автор отмечает, что каждое понятие имеет более сильный эффект, чем изначальное.

События в романе ясно показывают, что каждый хочет быть лидером. Если кто-то выше ростом, сильнее или живее, он имеет силу управлять другими. Чтобы управлять другими самой важной задачей является поддержание правил и законов.

Sh.Sh.Khalilzade

THE SENSE OF LEADERSHIP IN NOVEL OF WILLIAM GOLDING “LORD OF THE FLIES”

Keywords: *leadership, symbol, savagery, democracy, war*

For every human, good and evil can be next to each other. Golding tries to show this by having the island's most evil thing, the pig head, and the best thing, Simon, closely together. One can see that, many of the symbols in the novel are tied to a social power. The use of symbols is crucial in this novel, thus Golding shows us that every item is more powerful than it first seems.

The incidents in the novel clearly show that, everyone wants to be a leader. If one is faster, stronger, and taller than others, then one has the power to control them. To control others in order to keep discipline is one of the uppermost mission.

Uilyam Qoldinq ədəbiyyata kiçik şeirlər kitabı ilə gəlmiş, ancaq uğur qazana bilməmişdir. İyirmi ildən sonra ona uğur gətirən “Milçəklər kralı” romanı olmuşdur. Ümumiyyətlə, Qoldinq müharibənin dəhşətlərinin şahidi olmuş və ona görə də müharibə onun dünya, insanlar haqqındakı təsəvvürlərini alt-üst etmişdir. Romanın məğzinə nəzər yetirdiyimiz zaman U.Qoldinqin “müharibəyə dair öz təcrübəsinə əsaslandığının, Yaponiyada atom bombasının istifadəsinə, eləcə də müharibədən sonrakı soyqırımı və Stalin rejiminə də şahid olduğunun” izlərinə rast gəlirik [1, s.315].

Uilyam Qoldinq həddindən artıq çətin bir uşaqlıq keçirmişdir. Tənhalıqdan əziyyət çəkmiş və bunun nəticəsində onda psixoloji problemlər yaranmışdır. Bioqrafiyasına nəzər yetirdiyimiz zaman, yaddaşında keçmişindən gələn hər hansı “qorxunc” bir hadisənin və onun yaşatmış olduğu sarsıntının izlərini aydın şəkildə görə bilərik. Bu məlumatları öyrəndikdən sonra yazıçının şüuraltında hansı məlumatların, materialların yığılıb qalmasını aydınlaşdırmaq heç də çətin deyil və belə bir sarsıntı yaşamış bir insanın bu əsəri ərsəyə gətirməsi heç də təəccüblü deyil. O, düşünürdü ki, insan ikili xarakterə malik olan geniş əhatəli paradoksal bir varlıqdır, o həm qəhrəmandır, həm də xəstə.

Düşündürməyi tələb edən dünya ədəbiyyatı incilərindən biri olan bu roman bəsit bir uşaq ədəbiyyatı nümunəsi kimi görünsə də, əslində daxilində bir çox maraqlı, düşündürücü mövzuları, hiss və duyğuları özündə ehtiva edən bir əsərdir. Bu əsəri ilə Uilyam Qoldinq kimsəsiz bir adada yaşamağın, həyatda qalmağın çətinliklərini deyil, insanların düşdüyü mühitdən asılı olaraq fərdlər arasındakı mübahisələrin, anlaşılmazlıqların hansı nəticələrə gətirib çıxara biləcəyini nəzərə çatdırmağa çalışmışdır, insan yaradılışının təməlindəki qorxunc həqiqəti dilə gətirmişdir.

Fəlsəfi mövzuda qələmə aldığı “Milçəklər kralı” romanı U.Qoldinqin yaradıcılığının zirvəsi olmuşdur. Bu romanda baş verən bütün hadisələr bir

adada baş verir. Bununla da U.Qoldinq İngilis ədəbiyyatına xas olan "ada-məkan" ənənəsinə sadıq qalmışdır. Günümüzü əks etdirən bu roman çağdaş cəmiyyətlərdəki çöküntünü, insan yaradılışının kökündəki həqiqətləri nəzərə çatdırmaq məqsədilə qələmə alınmışdır. Liderlik arzusu hətta uşaqları belə get-gedə qorxunc bir xarakterə sahib insana çevirir.

Yüz illər boyunca xristian dünyası insanın doğulduğu andan etibarən bir günahkar olduğunu söyləmişdir. Allahın qadağan etdiyi ağacın meyvəsini yeyərək Adəm və Həvvə təkə özlərinin deyil, eləcə də bütün bəşəriyyətin adına ləkə gətirmiş, bir günahın bünövrəsini qoymuşlar. Əsəri oxuyarkən ilk olaraq bu deyilənləri xatırladım. Oxuduqlarım, orada baş verən hadisələr, edilən əməllər hər zaman görməyə alışdığımız böyüklərin əməlləri deyildi. Bütün yaşananlar uşaq gözü ilə baxdığımız, bir-birilərinə, ətraflarına, dünyaya, bəşəriyyətə heç bir zərər verməyəcəyini düşündüyümüz bir dəstə uşağın başına gəlmişdir. Əsəri oxuduqca, anlamağa başladığıca insanı daim bir sual düşündürür: "Həqiqətənmi insan doğuluşdan lənətlənmiş, günah işlətməyə məhkum edilmişdir?" Əsərdən də göründüyü kimi, bu fikir öz təsdiqini tapmışdır.

Hər kəsin içində yaxşılıq olduğu kimi, pislilik də vardır. Ən təmiz hesab etdiyimiz uşaqların içində belə pislikdən, vəhşilikdən əlamətlər vardır. Bunu ən bariz şəkildə romanda görmək mümkündür. "Milçəklər kralı" insanın daxilindəki liderlik istəyini əldə etmək üçün dost qazanmağa, düşmənlə mübarizə aparmağa, hətta lazım gələrsə öldürməyə belə hazır olduğundan bəhs edir. Roman saf və təmiz olan uşaqların insani keyfiyyətlərini necə itirdiklərini və bunu daxili liderlik, hökmranlıq hisslərinə qarşı qoya bilməyəcəklərini gözlər önünə gətirir. Kristen Olsənə görə, roman "güclü olmaq arzusu, digər insanların qorxusu, nifrət, qısqançlıq" kimi anlayışların təsvirinə yönəlmişdir [5, s.236].

Əsər atom müharibəsi dövründə, təhlükəsiz bir bölgəyə götürülən bir qrup uşağın içində olduğu təyyarənin qəzaya uğrayaraq bir adaya düşməsi ilə başlayır. Yaşları 6 və 12 yaş arasında olan uşaqlar yanlarında heç bir böyük şəxs olmadan adada tək qalmağa və xilas olacaqları günü gözləməyə başlayırlar. Elə baş verən hadisələr də bu andan cərəyan etməyə başlayır. Uşaqlar arasında, ən əsası isə Ralf və Cek arasında olan fikir ayrılıqları onlara çətin anlar yaşadır. Uşaqlar tərəfindən başçı seçilən Ralf qayda-qanun yaratmağa, adadan xilas olmağın yollarını axtarmağa çalışır. Ən böyük çıxış yolunu isə ocaq qalayaraq daim onun yanılı qalmasına çalışmaq və ondan çıxacaq tüstü sayəsində xilas olacaqlarına ümid etməkdə görürdü. Üzdə hər kəs onunla razılışsa da, Cekin Ralfin fikirlərini bəyənməməsi aradakı münasibətlərin pozulması üçün bir qığılcım olur. Onların hər ikisi rəhbər olmağa can atır, öz fikirlərini ətrafdakı uşaqlara yeritməyə çalışırlar.

Başlanğıcda demokratik şəkildə, qayda-qanunlarla adanı idarə etməyə başlayan uşaqlar arasında get-gedə xaos böyüməyə başlayır, onların içindəki vəhşilik duyğusu özünü büruzə verir. Çünki Qoldinq nəzərə çatdırmağa çalışmışdır ki, qarşımızdakı uşaq belə olsa elə bir an gələ bilər ki, insan daxilindəki pislik, barbarlıq hissini boğmağa qadir olmaya bilər.

Uşaqlar kimsəsiz adada yetişkən bir insan olmasa da, böyüklərdən gördükləri şəraiti qurmağa çalışırlar. Əvvəlcə uşaqlar qruplara ayrılaraq öz ehtiyaclarını ödəməyə nail olurlar. Sonradan qruplar arasında yaranan ixtilaflar özünü göstərməyə çalışır. Burada yazıçı kimsəsiz ada dedikdə, hər hansı bir sistemdən uzaq, lider olmayan bir ərazini nəzərdə tutur. Daxildəki vəhşilik hissi, yemək tapa bilmədikləri üçün ortaya çıxan aclıq hissi bu ixtilafların əsas səbəbidir. Cek yemək tapmaq üçün ova çıxmağa qərar verir və ova gedərkən üzünü və bədənini boyayır. Bu, onun özünüqoruma üsuludur. Bununla o, bir heyvanı, canlıyı öldürməyin vəhşilik tərəfini ört-basdır etməyə çalışır. Daxildəki idarə edə bilmədikləri hisslər onları insani keyfiyyətlərdən uzaqlaşdırır, lider olma arzularının təsiri altında bir-birilərinə zərər verir, hətta ölümlərinə belə səbəb ola bilərlər. U.Qoldinq bu romanla insan daxilindəki pis və yaxşının daim ixtilafda olduğunu göstərməyə çalışmışdır.

Əgər dərinlərə ensək, hər birimizin Cek kimi daxilimizdə vəhşi duyğular daşıyan insanlar olduğumuzun şahidi olarıq. Təəssüf ki, bəzən hər birimiz bu duyğulardan xilas ola bilmirik, onların əsirinə çevrilirik. Lakin buna baxmayaraq insanın daxilində Ralf kimi, yaxşı, xeyirxah duyğular bəslədiyi bir tərəf də vardır. Hər hansı birini seçmək isə insanın öz əlində olduğu kimi, həm də insanın düşdüyü şəraitdən, mühitdən də asılıdır.

İnsanın qəlbinin vəhşi heyvan adlandırdığımız çalarları əsəri oxuduqca insanı təəccübləndirir. Hər halda adada yaşayan hər hansı bir canlı məxluqdan söhbət gedir deyə düşünürsən. Sonra oxumağa davam etdikcə bunun belə olmadığını, əslində Qoldinqin bununla insanlara bir mesaj verdiyini başa düşürsən. Bunu daha çox Simonla “Milçəklər kralı”nın söhbətində anlamaq olur. Ralfdan ayrılan Cek və onun ovçu adlandırdığı dəstə donuz ovuna çıxır və ana donuzu ovlayırlar. Donuzun başını isə bir budağa keçirib ağacdən asırlar. Simon da meşədə gəzərkən onunla rastlaşır. Donuzun başı onun üstünə yığılan milçəklər tərəfindən tamamilə örtülmüşdü. Bu, Qoldinqin kitaba adını verdiyi “Milçəklər kralı”dır. Yarıyuxu yarıgerçək halda olan Simon onunla danışmağa başlayır. Bu kral əslində insanların içindəki vəhşiliyin və pisliliyin simvoludur. O, Simona bildirir ki, onu heç vaxt yox edə bilməyəcəklər, çünki bu uşaqların daxilindədir və onlar bundan heç vaxt xilas ola bilməyəcəklər. Simonun acınacaqlı şəkildə ölümü romanın bəlkə də ən qorxunc və ən ümitsiz anlarının ilki idi. “Simonun ölümü ilə onları vəhşilikdən qurtara biləcək yeganə bir insanı öldürmüş olurlar” [4, s.62].

Hadisələr dərinləşdikcə uşaqlar məsumluq duyğularını itirməyə başlayırlar. Cək ilk andan fikrinin sadəcə uşaqların sağ qala bilməsi üçün onları doyurmaq olduğunu bildirir. Ancaq sonralar özünə belə etiraf etməsə də, əsl məqsədinin uşaqlara hakim olmaq, qan tökmək olduğu ortaya çıxır.

Əsərin digər əsas qəhrəmanı Piqqidi. Bəzən qorxaqlığı, bəzən cəsur addımları, Ralfa verdiyi məsləhətləri, bəzən də etdiyi hərəkətlərlə uşaqların gülüş hədəfinə cəvriən Piqqi bir dostluq simvolu idi. Hər nə olursa-olsun, Ralfa xəyanət etməyən, hər zaman ona arxa çıxan, ona başçı olduğunu hər çətin anında xatırladan, son anlarında belə qarşı qrupa boyun əyməyən Piqqi möhtəşəm bir obrazdır. Romanın əvvəlində əsas simvol kimi yazıçı balıqqulağını götürmüşdür və onu Piqqi əli ilə oxuculara təqdim etmişdir. Balıqqulağı qruplar arasında güc simvolu kimi qəbul edilmişdir. “Piqqi balıqqulağını təqdim etməklə məclis tərəfindən yaradılan Parlamentar cəmiyyətin əsasını qoyan şəxs hesab edilə bilər” [2, s.81]. Baş verən hadisələrə, mədəniyyətdən kənarada bir adada yaşadıklarına baxmayaraq o, insanlığını heç vaxt itirmir, bu, onun sonu olsa da. Qoldinq bununla bəlkə də pisliklərlə, vəhşiliklərlə bəslənən insanların arasında insanlığını qorumağa qadir olan şəxslərin olduğuna işarə edərək bizə ümid verirdi. Digər bir ümid simvolu da təbii ki, Ralfin hər zaman sönməyinə mane olmağa çalışdığı “alov” idi. Bu uşaqların adadan xilasını üçün bir signal, eləcə də əldə etdikləri qəniməti bişirmək üçün lazımlı bir ünsür idi. “Adadakı ən vacib element ocaqdır. Biz əgər bu ocağı qorumasaq burdan necə xilas ola bilərik” [3, s.80].

Ralfin qrupu üçün digər bir önəmli simvol sığınacaqlar hesab edilir. Səsvərmədən sonra lider seçilən Ralf, adada hərəkəs üçün şəraiti yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə, bir neçə addımlar atmağa qərar verir. O, hər kəsin qurulmasında iştirak etdiyi sığınacaqların külək və üeyri-sabit hava şəraitinə davam gətirə bilməsi üçün canla-başla çalışır [3, s.27].

Romanın digər bir əsas rəmzi yemək hesab edilir. Bir müddət otlarla, meyvələrlə qidalanan uşaqlar artıq ət yemək istədikdə bu, Ralfin gücünü zəiflədir, çünki onun ovçuluqla bağlı heç bir təcrübəsi yox idi. Bu səbəbdən o, uşaqların diqqətini başqa məsələlər üzərində cəmləməyə çalışır. Lakin yemək məsələsi adadakı əsas mövzuya çevrilir: “Əti əldə etmək çətin olsa da, çox çalışmaqla, bacarıqları inkişaf etdirməklə, bunu əldə etmək mümkündür” deyər düşünməyə başlayırlar [5, s.237].

Romanda ən önəmli mövzulardan biri, sosial güc əlaqələri anlayışıdır. Bu güc əlaqələrini adanın hər bir tərəfində, müxtəlif səviyyələrdə roman boyunca izləmək mümkündür. Sözügedən güc əlaqələrini iki müxtəlif güc sistemi ilə: demokratik sistemin başında duran Ralf, diktator sistemə rəhbərlik edən Cək arasında görmək mümkündür.

Mədəniyyətin təsirinin olmadığı bir yerdə insanların vəhşi kimi davrandığını heç kim inkar edə bilməz. Ancaq ən təmiz və saf hesab etdiyimiz

uşaqların etdiklərini gördükcə dəhşətə gəlməmək mümkün deyil. Bu roman sayəsində insanın daxilindəki qaranlıq duyğularına qalib gələ bilmədiyi təqdirdə hansı fəlakətlərə yol açma biləcəyinin şahidi oluruq. Kişi, qadın, uşaq olmasından asılı olmayaraq hər kəs bu duyğulara sahibdir. Əsərdən də gördüyümüz kimi, qoyulan qayda-qanunlar bir müddət bu vəhşilik duyğusunun qarşısını almağa müvəffəq olsa da, müəyyən bir situasiyada artıq özünü bürüzə verməyə başlayacaqdır. Bunu ən bariz şəkildə Ralf və Cekin timsalında görə bilərik. Əsərin əvvəlində Cek Ralfin qanunlarına tabe olmuş kimi görünsə də, sonradan daxilindəki qaranlıq tərəfi, hökmran olmaq duyğusunu gizlədə bilmir.

Roman xoşbəxt sonluqla bitir kimi görünsə də, əslində bu uşaqların xilas olduğu mənasını vermir. Uşaqlar nə qədər adadan qurtulmuş olsalar da, yenə müharibənin hökm sürdüyü ölkələrinə qayıdacaq və kaosun içində yaşamağa məcbur qalacaqlar. Məsumluq və saflıq artıq onlarda yoxa çıxmışdır. Ən dəhşətli də odur ki, yaşadıkları ağrılar, sarsıntılar bütün həyatları boyu onların yaddaşından silinməyəcək və onları addım-addım izləyəcəkdir. Bunu xilas olarkən qayıqda Ralfin xatırladıkları təsdiq edir. “Öz çirkin bədəni, pırpızlı saçları, fırtılıqlı burnuyla, Ralf da uşaqların arasında dayanıb əvvəlki sadəlvhlüyünə ağlayırdı, insan qəlbinin niyə bu qədər qara olduğuna ağlayırdı, sədaqətli və ağıllı dostu Piqqinin yıxılıb havada necə uçduğunu xatırlayaraq ağlayırdı” [3, s.201].

Beləliklə, belə bir nəticəyə gəlirik ki, lider olmaq duyğusu və bu məqsəd üçün digər rəqiblərini məhv etmək insanların vəhşi təbiətində vardır. Təbiətində liderlik duyğusunu daha qüvvətli hiss edən insanlar dost qazanmaq və düşməni yox etmək üçün hər şeyi etməyə qadirdilər. Mədəniyyət əslində insanın vəhşi təbiətinin üstünə bir pərdə çəkir. Vəziyyətdən asılı olaraq insanlar daxilindəki vəhşiliyi ortaya çıxarırlar. Əsərin əsas qayəsi və insanlara aşılmaq istədiyi ideya bundan ibarətdir.

ƏDƏBİYYAT

1. *Baker J.R.* Golding and Huxley: The Fables of Demonic Possession. *Twentieth Century Literature* 46:3 (2000): p.327
2. *Fitzgerald J.F. and John R.K.* Golding's Lord of the Flies: Pride as original sin. *Studies in the novel* 1 (2002): p.11
3. *Golding W.* Lord of the Flies. New York: Penguin Group, 1983, p.208
4. *Hynes S.* Several Interpretations of Lord of the Flies. Englewood Cliffs, N.F.: Prentice Hall, 1971, p.117
5. *Olsen K.* Understanding Lord of the Flies: A Student Casebook to Issues, Sources, and Historical Documents. Westport: Greenwood Press, 2000, p. 3
6. *Winfriedschule Fulda.* 30 Oct. 2008, www.heilmile.de/lotf/wordpress/